

ביאורים

מי שחישל חלקים בגופו על ידי ספיגת כאב, יתקשה לחוש בהם נגיעות קלות ועדינות. הרגיל בעוצמה שבמוזיקה פראית ורועשת, לא יוכל להתרשם מהעונג האומנותי שבמוזיקה עדינה. עוצמה חיצונית מעמעמת את הרגישות כלפי עוצמה עמוקה. כך גם קורה עם צעירים, המפתחים צימאון בלתי מאוזן לריגושים חושיים. התוצאות המהירות של ההנאות החומריות נותנות להן יתרון ראשוני, והוא המביא צעירים לשקוע בעונג חיצוני, גס, בוסרי, מהיר וקל. בראותם אחרים העמלים בעבוד הון או תהילה, וכל שכן בעבור אידיאלים, ירחמו עליהם. ודאי לא יבינו את שמחתם. כמובן, אף אם הם אינם חשים בכל אלה אין זה אומר שהשאיפות הגבוהות אינן נמצאות בתוכם. הגירויים החיצוניים המרובים פגעו ביכולת הרגישות שלהם. רק בהמשך הדרך הם יתודעו לקוצר ידן של הנאות אלו להביא לסיפוק לאורך זמן, והכאב מחוסר ההתקדמות העקבי יוביל אותם אל שאיפות ההצלחה וההישגים. גם בשאיפות אלו יתברר שהן מסתיימות בסוף ומאכזבות, וכך האדם עשוי להיות מבולבל כל חייו עד שיכיר את העוצמות של הטוב, אשר רק לו היכולת למלא את החיים בתוכן ממשי ולהביא לאושר אמיתי. רק בו ימצא מגע עם הנצח, ורק דרכו יתחיל המפגש עם מרחבי האינסוף שמעבר לחומריות הגסה. כך אנחנו יכולים לשרטט את המסלול הבסיסי של אנשים רבים. כמובן ישנם מקרים יוצאי דופן, ובסופו של דבר לכל אחד חיים יחודיים משלו, אך בכל זאת אפשר לראות קווים מקבילים בין חייהם של כל בני האדם.

תהליך זה נובע מחלקיה השונים של הנפש. כל חלק בתורו 'עולה לשלטון' ודוחק את האחרים או משלבם בתוך הנהגתו. למקרא לשון מיוחדת לכל אחד מאלו: "לבב" הוא עומק הלב, כינוי לנפש האלוהית-שכלית; "נפש" הוא כינוי לדחף הדומיננטי מדחפי הנפש, דחף ההצלחה וההישגים; ו"מאודך" הוא כינוי לדחף ההנאה, המביא לתאוות ולרדיפת ממון.

הרחבות

• השכל באהבת ה'

ובשני הזקנה... ימאס התאוות וימשך אחרי מה שתגזר נפשו המשכלת, פאהבת הש"י ויראתו. הרמב"ם מדגיש שהדרך להגיע לאהבת ה' היא על ידי התבוננות שכלית: "והנה בארנו פעמים רבות כי האהבה היא כפי ההשגה (השכלית בה)" (ספר מורה הנבוכים ג, נא). ישנם שני דברים, לפי הרמב"ם, שאם נתבונן ונעמיק בהם נוכל להגיע לידיעת ה' ולאהבתו: מעשי ה' ומצוותיו, כמו שכותב הרמב"ם: "והמצוה השלישית (במנין תרי"ג המצוות) היא שציוונו לאהבו יתעלה. וזה (כוונת המצוה) שנתבונן ונשכיל (ונלמד) מצוותיו ופעולותיו עד שנשיגהו, ונתענג בהשגתו תכלית התענוג, וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון ספרי: "לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך" איני יודע כיצד אוהב את המקום, תלמוד לומר - והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך", שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם" (ספרי דברים, ואתחנן לג). הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות (בהתבוננות על המצוות) תתאמת לך ההשגה (השכלית בה) ויגיע התענוג ותבוא האהבה בהכרח" (ספר המצוות ג). במקום אחר הרמב"ם מבאר את אהבת ה' מתוך התבוננות במעשי ה': "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד "צמאה נפשי לאלקים לאל חיי" (תהלים מב, ג) "הלכות יסודי התורה ב, ב].

הזקנים נמשכים יותר לעבודת ה'

ולפי שהבחור, מצד-רתיחת הדם והיותו שטוף בתאוות, לא ישער גמול הנפש^ו וישועתה; כי להיותו שקוע במוהשות^ו, ידמה שיתקיימו תמיד, ולא יאמין תשועת הנפש והשארותה, שהוא דבר בלתי-מוחש. ולזה אמר הכתוב [תהלים צא, טז] על הבוטח בה': "אךך ימים אשביעהו ואראהו בישועתך" - פלומר: כי מתוך אריכות הימים והגיעו לימי הזקנה, שיחלשו התאוות, יוכל לשער ישועת הנפש והשארותה, ויכיר שזה ישג מצד-אהבת ה'. ולזה יהיה נמשך לעבודתו ולאהבה אותו, שזה דרך הזקנים להמשך לעבודת ה' יותר מזולתם. וזהו הדרך הנוהג בכלל האנשים. ואולם יש מן הזקנים מי שהוא נמשך אחר התענוגים פנערים, או אחר המועיל ואחרי השררה כבן-ארבעים; ויש בחורים נמשכים אחר אהבת הטוב פנענים. וכן יתחלפו האנשים בזה, כפי מזגם ומנהגיהם והנמוסים שגדלו בהם. ומכל-מקום, חיי האדם בכלל יתחלקו לשלשת מיני האהבה, על-הדרך שזכרנו.

ונראה שהתחלפות האהבה בשלשת הזמנים הללו, ימשך להתחלפות ממשלת כחות הנפש על האדם. כי בזמן הנערות ובשני העליה תגבר הנפש המתאוה על האדם, ולזה ימשך אחר התענוגים. ובזמן הבחורות ובשני העמידה - שתגבר עליו הנפש החיונית, אשר ממנה הפח המתעורר, וזולתו מן הכחות^ו - ימשך אחר השררה והנצח ואהבת הממון והתועלת המדמה. ובשני הזקנה, לפי שתחלש התאוה ושאר הכחות מלך דף אחר השררה והנצח, יגבר עליו אז הפח השכלי; וישפיל וידע שכל שאר הדברים אובדים, ושאין דבר שיוכל להיות קיים ולא לתת לו קיום זולתי-ההמשך^ו לעבודת הש"י ואל מה שבטבע השכל להמשך אחריו - ימאס התאוות וימשך אחרי מה שתגזר נפשו המשכלת, כאהבת הש"י ויראתו^ו, ובכלל אל אהבת הטוב, שהוא הש"י, מצד מה שהוא טוב, לא מצד-המועיל ולא מצד-הערב.

וידמה שהפח השכלי הזה יקרא בלשוננו "לבב". כי "לב" יאמר על האבר מן הבעלי-חיים לבב אשר בו הפח החיוני, אבל "לבב" לא יאמר זולתי על פח השכלי בלבד - גם-לי לבב כמוכם" [איוב יב, ג]; "ואיש נבוב^ו לבב" וגו'. ו"נפש" - שם נאמר בכללות ויחוד. יאמר על כל כחות הנפש בכלל, וזה הרב; ויאמר על הנפש החיונית בפרט - אמר איוב יב, י: "אשר בידו נפש כל-חי, ורוח כל-בשר-איש"; כי אמר: "נפש כל-חי" על כלל-הנפש החיונית, "ורוח כל-בשר-איש" על הפח השכלי אשר באדם. ולפי שהנפש המתאוה הוזהר תמיד על-השגת התאוות והגעת הממונות, יכנה אותה הכתוב [דברים ו, ה] בלשון "מאדך".

התחלפות ממשלת כחות הנפש על האדם

גמול הנפש - השכר הצפוי לנשמה. במוהשות - בעניינים הגשמיים הגלויים לעין. וזולתו מן הכחות - כוחות נוספים. זולתי ההמשך - מלבד המשכות. נבוב - חכם.